

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

๗๐๑ ถนนนครไชยศรี

แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต

กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๐-๒๒๔๓-๘๐๐๐

(อัตโนมัติ ๑๕ สาย),

๐-๒๒๔๓-๑๘๐๕

แฟกซ์ : ทุกหมายเลข,

แฟกซ์อัตโนมัติ :

๐-๒๒๔๑-๔๑๓๑,

๐-๒๒๔๓-๗๖๖๖

สงวนลิขสิทธิ์

สำนักพิมพ์ บริษัทพัฒนาคุณภาพ

วิชาการ (พว.) จำกัด

พ.ศ. ๒๕๕๙

หนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรณ ขมวัฒนา

นาวาอากาศตรีหญิงวิรสุดา นูนาค

ผู้ตรวจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐเกียรติ วงษ์อง

อาจารย์จรี ทรงสกุล

อาจารย์ราศิยส วงศ์ศิลปกุล

บรรณาธิการ

อาจารย์นรินทร์ พินิจนสาร

คำนำ

สารบัญ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ได้จัดทำตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานดนตรี โน้ตดนตรีไทย คุณภาพงานดนตรี ดนตรีประยุกต์ ยุคสมัยของดนตรี สังคีตกวีสากล และบทบาทของดนตรีในสังคม การอนุรักษ์ดนตรีไทย

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้สอนและผู้เรียน หนังสือเรียนเล่มนี้จึงได้จัดทำเนื้อหาที่ทันสมัย มีผังสรุปสาระสำคัญ กิจกรรมบูรณาการอาเซียน กิจกรรมการเรียนรู้ และคำถามพัฒนากระบวนการคิด ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน กระตุ้นกระบวนการคิด นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพนักร้อง เว็บไซต์แนะนำ และจุดประกายโครงการ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

คณะผู้จัดทำ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	สร้างสรรค์ผลงานดนตรี	๕
	● ปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม	๖
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	โน้ตดนตรีไทย	๑๑
	● โน้ตและการเขียนโน้ตดนตรีไทย	๑๓
	● โน้ตเพลงไทยอัตราจังหวะ ๒ ชั้น	๑๓
	● โน้ตเพลงไทยอัตราจังหวะ ๓ ชั้น	๑๕
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	คุณภาพงานดนตรี	๑๙
	● เทคนิคและการถ่ายทอดอารมณ์เพลงด้วยการร้องบรรเลง เครื่องดนตรีเดี่ยวและรวมวง	๒๑
	● เกณฑ์ในการประเมินผลงานทางดนตรี	๒๒
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	ดนตรีประยุกต์	๒๖
	● การนำดนตรีไปประยุกต์ใช้ในงานอื่น ๆ	๒๘

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

ยุคสมัยของดนตรี

๓๒

- รูปแบบเพลงและวงดนตรีไทยแต่ละยุคสมัย
- รูปแบบเพลงและวงดนตรีสากลแต่ละยุคสมัย

๓๔

๔๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

สังคีตกวี

๕๓

- สังคีตกวีสากล

๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

บทบาทของดนตรีในสังคม

๖๒

- บทบาทดนตรีในการสะท้อนสังคม
- แนวทางและวิธีการในการส่งเสริมอนุรักษ์ดนตรีไทย

๖๓

๖๘

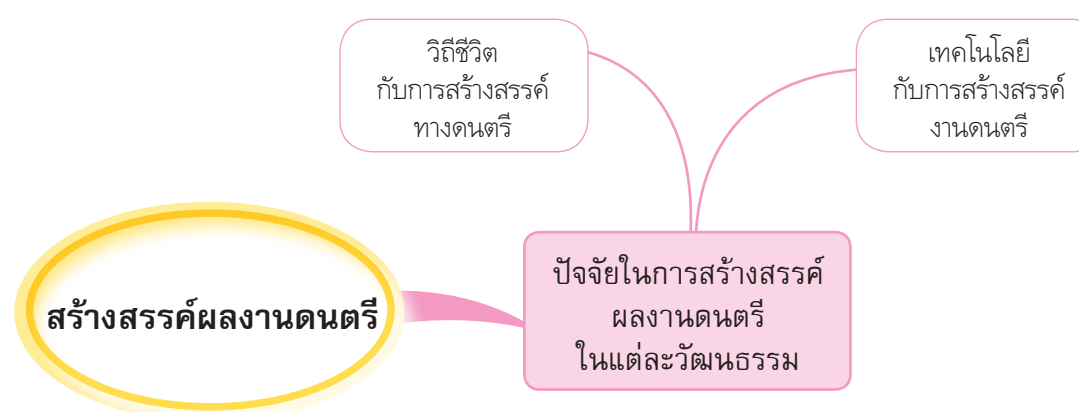
บรรณานุกรม

๗๒

ทิวทัศน์

- อธิบายเหตุผลที่คนต่างวัฒนธรรมสร้างสรรค์งานดนตรีแตกต่างกัน (ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๓)

ผังสาระการเรียนรู้

สาระสำคัญ

การสร้างสรรค์งานดนตรีเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายด้านที่ทำให้ดนตรีเกิดการพัฒนาด้านขึ้น ทำให้มนุษย์เกิดความผ่อนคลาย สนุกสนานเมื่อได้รับฟังหรือชมผลงานดนตรี

นักเรียนจะบรรเลงบทเพลง
ลักษณะใด เพื่อให้เหมาะสม
กับงานในภาพ

ปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม

ดนตรีเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาโดยตลอด ดนตรีถูกใช้เป็นช่องทางหนึ่งที่มนุษย์ใช้สื่อสารระหว่างกัน และเป็นสื่อกลางรูปแบบหนึ่งที่มนุษย์ใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่อยู่ภายใน นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ช่วยในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วความแตกต่างของดนตรีในแต่ละท้องถิ่นมาจากสาเหตุหลัก ๓ ประการ ดังนี้

๑) เครื่องดนตรีหรือลักษณะวิธีการขับร้องที่ต่างกัน ทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องสีสันทันของเสียง นอกจากนี้ระบบการปรับชุดเสียง (temperament) และการคำนวณระยะห่างระหว่างค่าความถี่ของโน้ตของดนตรีต่างวัฒนธรรมนั้นไม่เหมือนกันเสมอไป ทำให้เกิดมิติของเสียงที่แตกต่างกัน

๒) ลักษณะการใช้เสียงประสาน (harmony) และบันไดเสียง (scale) ที่แตกต่างกัน ทำให้ดนตรีของแต่ละวัฒนธรรมมีสำเนียงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดนตรีตะวันตกอาจมีพัฒนาการในเรื่องเสียงประสานที่ยาวนานหลายร้อยปี แต่ดนตรีในวัฒนธรรมอื่นมีบันไดเสียงและวิธีใช้เสียงประสานเป็นของตัวเอง นอกจากนี้ยังพัฒนารูปแบบของจังหวะไปในแนวทางที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดนตรีตะวันตกหลังศตวรรษที่ ๑๗ ใช้บันไดเสียงเมเจอร์และไมเนอร์เป็นพื้นฐานของทำนองและเสียงประสาน แต่ดนตรีพื้นบ้านทางตะวันออกใช้บันไดเสียงเพนทาทอนิกที่มีโน้ตเพียง ๕ เสียง

๓) ดนตรีของแต่ละวัฒนธรรมมักจะมีรูปแบบจังหวะและอัตราจังหวะที่ค่อนข้างเฉพาะ เช่น รูปแบบจังหวะที่เรามักได้ยินในเพลงเต้นรำจากอเมริกาแตกต่างจากเพลงเต้นรำของอินเดีย

๑. วิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์ทางดนตรี

ดนตรีเป็นหนึ่งในสิ่งที่มีบทบาทในชีวิตมนุษย์อย่างมากและถูกใช้หลากหลายรูปแบบ หน้าที่ของดนตรีเป็นทั้งสื่อกลางในการสื่อสาร ความบันเทิง สิ่งที่ปลอบประโลมจิตใจ ไปจนถึงใช้ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของดนตรีที่มีต่อสังคมอย่างชัดเจน การสร้างสรรค์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมีหลายรูปแบบ ดังนี้

๑.๑ ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (domestic music) เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการละเล่น เพลงที่ใช้ในงานประเพณี ไปจนถึงเพลงรักที่มีเนื้อหาในการเกี่ยวพาราสี นอกจากนี้ยังรวมถึงเพลงขับร้องระหว่างการทำงาน หรือสะท้อนวิถีชีวิตของอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงของชาวเรือ ไปจนถึงเพลงลำตัด เช่น เพลงเกี่ยวข้าวของชาวนาไทยที่ใช้ระหว่างการลงแขกเกี่ยวข้าวเพื่อสร้างความสนุกสนานและแสดงความสามัคคีของคนในชุมชน มีเนื้อหาในการไต่ถามการทำนาสอดแทรกด้วยการเกี่ยวพาราสี

๑.๒ ดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม (ritual music) มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความรู้ร่วมที่มีต่อพิธีและสร้างบรรยากาศที่สงบ เช่น เพลงสวด (Chant) ของศาสนาคริสต์ในยุคกลาง ซึ่งเป็นดนตรีที่ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อความบันเทิงและความไพเราะ หากแต่มีไว้เพื่อทำหาคำสวดมีพลังยิ่งขึ้นและทำให้พิธีมีความศักดิ์สิทธิ์

บาทหลวงร้องเพลงสวดในโบสถ์

๒. เทคโนโลยีกับการสร้างสรรค์งานดนตรี

เทคโนโลยีมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการสร้างสรรค์งานดนตรี ทั้งยังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในหลายมิติ ในศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อเทคโนโลยีทางการพิมพ์เริ่มเป็นที่แพร่หลาย สิ่งพิมพ์ทางดนตรีถูกผลิตเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงผลงานทางดนตรีในวงกว้างขึ้นหลังจากที่ถูกจำกัดอยู่ในแวดวงของนักบวชและชนชั้นสูงมาเป็นเวลานาน เพราะก่อนหน้านี้หนังสือที่บันทึกโน้ตเพลงจะมีราคาสูงมากและเป็นงานฝีมือที่ใช้แรงงานคนที่มีความชำนาญในการคัดลอก ตลาดของอุตสาหกรรม การพิมพ์มีขนาดใหญ่และมีความต้องการดนตรีที่เล่นเพื่อความบันเทิงในครัวเรือนอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มีงานประพันธ์ที่แต่งและเรียบเรียงให้กับคนกลุ่มนี้อย่างมากมาย ทั้งยังทำให้นดนตรีเกิดพัฒนาการ ในหลายด้านอีกด้วย

เทคโนโลยีที่ส่งผลถึงการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีโดยตรงอีกประการหนึ่งคือ เครื่องดนตรี ที่ถูกพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของรสนิยมทางดนตรี เช่น เปียโน ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นโดย Bartolomeo Critofofi ในต้นศตวรรษที่ ๑๘ โดยเปียโนนั้นแตกต่างจากเครื่องดนตรี ประเภทคีย์บอร์ดประเภทอื่นตรงที่สามารถกำหนดความดัง-เบาของโน้ตได้จากน้ำหนักของนิ้วโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับดนตรีสไตล์ใหม่ที่มีมิติของความหลากหลายในจุดนี้มากกว่าเดิม และตอบสนอง ความคิดสร้างสรรค์ของนักประพันธ์ได้มากขึ้น จึงทำให้นดนตรีสำหรับคีย์บอร์ดในศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ มีพัฒนาการอย่างมาก

การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการบันทึกเสียงในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ เป็นนวัตกรรม ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเช่นกัน เป็นสิ่งที่เปลี่ยนวิถีในการฟังดนตรีของผู้คนอย่างสิ้นเชิง เพราะจากนี้เราสามารถฟังดนตรีได้ทุกรูปแบบในบ้านของตัวเองโดยไม่ต้องไปถึงหอแสดงดนตรี ที่สำคัญคือสามารถฟังซ้ำกี่ครั้งก็ได้ ทำให้การฟังดนตรีซึ่งเคยเป็นประสบการณ์ร่วมกับผู้ชมคนอื่น กลายเป็นสิ่งที่มีความเป็นส่วนตัว การบันทึกเสียงสร้างประโยชน์ให้กับศิลปินจำนวนมาก เพราะพวกเขามีช่องทางเพิ่มขึ้นในการเผยแพร่งานของตัวเอง

ทอมัส เอดิสัน (Thomas Edison) กับ phonograph : เครื่องบันทึกเสียงที่เขาประดิษฐ์

อาชีพน่ารู้

นักบันทึกเสียง เป็นอาชีพที่อยู่เบื้องหลังแต่มีบทบาทสำคัญในการผลิตผลงานเพลง นักบันทึกต้องมีความเชี่ยวชาญในการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ มีหน้าที่ตั้งแต่จัดวางตำแหน่งของไมโครโฟน ให้คำปรึกษากับนักดนตรีไปจนถึงปรับสมดุลของเสียงในแต่ละแนวหลังจากที่การบันทึกเสียงเสร็จลงไปแล้ว เป็นอาชีพที่ต้องใช้ความชำนาญและประสบการณ์สูง

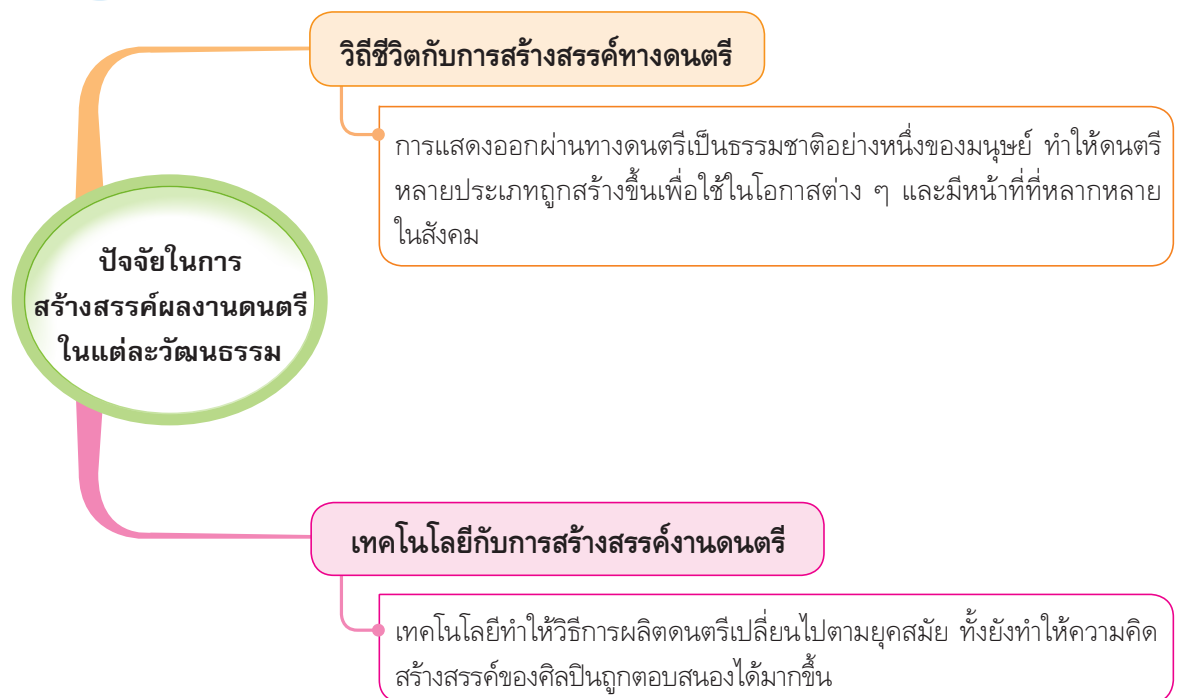

กิจกรรมบูรณาการอาเซียน

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ร่วมกันศึกษา สืบค้นวิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์ทางดนตรีของ ประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน จากนั้นออกแบบวิธีนำเสนอที่น่าสนใจ แล้วออกมานำเสนอข้อมูล หน้าชั้นเรียน

ผังสรุปสาระสำคัญ

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ในการชมการแสดงคอนเสิร์ตหรือการแสดงดนตรีต่าง ๆ ว่ามีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแสดงอย่างไรบ้าง และทำให้การแสดงนั้นเป็นอย่างไร
๒. ให้นักเรียนร่วมกันสนทนาแสดงความคิดเห็นว่า ดนตรีมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างไรบ้าง
๓. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๓-๔ กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มแต่งบทเพลงที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชน จากนั้นออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียนทีละกลุ่ม
๔. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๓-๔ กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับวิถีชีวิตและเทคโนโลยีที่ใช้ในการสร้างสรรค์ดนตรี ว่ามีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่นอย่างไร แล้วออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียนทีละกลุ่ม

คำถามพัฒนากระบวนการคิด

๑. ถ้าไม่มีการนำเทคโนโลยีมาสร้างสร้งงานดนตรีจะเป็นอย่างไร
๒. ในอนาคตดนตรีจะมีพัฒนาการอย่างไร
๓. ดนตรีมีผลดีต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างไร
๔. ถ้านักเรียนจะจัดการแสดงดนตรีในชุมชน จะนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแสดงอย่างไรบ้าง
๕. ในงานประเพณีต่าง ๆ ควรสร้างสรรค์บทเพลงและดนตรีประกอบในงานให้มีลักษณะอย่างไร

หน่วยการเรียนรู้ที่

๒

โน้ตดนตรีไทย

ตัวชี้วัด

- อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากลในอัตราจังหวะต่าง ๆ (ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๔)

สาระการเรียนรู้

สาระสำคัญ

การศึกษาทำความเข้าใจเรื่องเครื่องหมายและสัญลักษณ์ที่ใช้ในดนตรี จะทำให้เข้าใจจังหวะและทำนองของเพลงง่ายขึ้น สามารถขับร้องและบรรเลงได้ถูกต้องตามตัวโน้ต จังหวะ และทำนองเพลง